

MARIAN KULICZKOWSKI*
Akademia Sztuki Wojennej, Warszawa, Polska

DZIEDZINY, ZAKRES I ZASADY POZAMILITARNYCH PRZYGOTOWAŃ OBRONNYCH W POLSCE

DOMAINS, SCOPE AND RULES OF NON-MILITARY DEFENSE PREPARATIONS IN POLAND

ABSTRAKT: Pozamilitarne przygotowania obronne państwa są procesem podejmowania określonych działań przez organy właściwe w tym zakresie, na podstawie obowiązującego prawa. Ważnym aspektem w procesie tych przygotowań, zapewniającym racjonalne postępowanie wszystkich jego uczestników, jest określenie dziedzin, zakresu oraz zasad (reguł) obowiązujących w procesie tych przygotowań. Sentencją mojej pracy na etapie pogłębiania wiedzy w przedmiotowym zakresie, było powszechnie znane powiedzenie, że dziś nie wystarczy „wiedzieć, że” ani „wiedzieć jak”, ale trzeba „wiedzieć dlaczego”. Kierując się tą maksymą, a także potrzebą usystematyzowania wiedzy z zakresu pozamilitarnych przygotowań obronnych państwa, w niniejszym opracowaniu zostały przedstawione dziedziny, zakres oraz zasady obowiązujące w procesie tych przygotowań. Zaprezentowane w artykule treści są rezultatem dociekań autora nad wybranymi problemami pozamilitarnych przygotowań obronnych państwa w integrującym się systemie bezpieczeństwa narodowego. Uwzględniając charakter problemu, należy pamiętać, że pozamilitarne przygotowania obronne państwa stanowią rozległy interdyscyplinarny obszar poznania. Przyjęte zatem musiały być przez autora pewne ograniczenia nawiązujące do tytułu opracowania, co w konsekwencji doprowadziło do wyboru określonych priorytetów.

SŁOWA KLUCZOWE: system obronny państwa, pozamilitarne przygotowania obronne państwa, administracja publiczna, zadania obronne.

ABSTRACT: Non-military defence preparations of the state are a process of undertaking specific actions by the competent authorities in this respect, on the basis of applicable law. An important aspect in the process of these preparations, ensuring the rational behaviour of all its participants, is the definition of the areas, scope and principles (rules) applicable

---

* dr hab. inż. Marian Kuliczkowski, War Studies University, Warsaw, Poland

 <https://orcid.org/0000-0003-2655-6288> m.kuliczkowski@akademia.mil.pl

Copyright (c) 2021 Marian Kuliczkowski. This work is licensed under a Creative Commons Attribution-Share Alike 4.0 International License.

in the process of these preparations. The sentence of my work at the stage of deepening knowledge in the field was the well-known saying that today it is not enough to "know that" or "know how", but you need to "know why". Guided by this maxim, as well as the need to systematize knowledge in the field of non-military defense preparations of the state, the present study presents the fields, scope and principles applicable in the process of these preparations. The content presented in the article is the result of the author's inquiries into selected problems of non-military defence preparations of the state in the integrating national security system. Given the nature of the problem, it should be remembered that non-military defence preparations of the state constitute a vast interdisciplinary area of knowledge. Therefore, the author had to adopt certain restrictions referring to the title of the study, which in consequence led to the selection of specific priorities.

KEYWORDS: state defense system, non-military state defense preparations, public administration, defense tasks

WPROWADZENIE

Tylko merytoryczne podejście do własnego bezpieczeństwa oraz właściwe prowadzenie przygotowań obronnych państwa daje z jednej strony poczucie siły, a drugiej działa odstrasżająco na ewentualnych agresorów, którzy chcieliby godzić w nasze narodowe interesy. Przygotowania obronne związane są z zapewnieniem przetrwania państwa i jego obywateli i obejmują: potrzebę zachowania niepodległości i suwerenności państwa oraz jego integralności terytorialnej i nienaruszalności granic; zapewnienia bezpieczeństwa obywateli, praw człowieka i podstawowych wolności, a także umacniania demokratycznego porządku politycznego. Prowadzenie przygotowań obronnych to bezwzględny priorytet polskiej polityki bezpieczeństwa. Należy podkreślić, że stałą funkcją państwa jest prowadzenie tych przygotowań, w aspekcie konieczności utrzymywania i rozwijania swojej indywidualnej i zbiorowej zdolności do odparcia zbrojnej napaści, odpowiednio do interesów narodowych oraz celów strategicznych w dziedzinie bezpieczeństwa narodowego.

Potrzeba systematyzacji prawnych oraz organizacyjnych aspektów przygotowań obronnych w Polsce sprawiła, że przedmiotem swoich zainteresowań badawczych objąłem problematykę tych przygotowań realizowanych przez niemilitarne elementy systemu obronnego państwa¹. Sentencją mojej pracy na etapie pogłębiania wiedzy w przedmiotowym zakresie, było powszechnie znane powiedzenie, że dziś nie wystarczy „wiedzieć, że” ani „wiedzieć jak”, ale trzeba „wiedzieć dlaczego”. Należy podkreślić, że pozamilitarne przygotowania obronne państwa są przedsięwzięciem niezwykle

---

¹ Ważnym źródłem wiedzy teoretycznej i doświadczeń praktycznych w tym zakresie okazała się praca autora w Departamencie Strategii i Planowania Obronnego MON oraz udział (lata 2004 - 2018) w składzie komisji Prezesa Rady Ministrów do kontroli kompleksowej realizacji zadań obronnych w działach administracji publicznej oraz województwach, a także kierowanie (w latach 2009-2019) komercyjnymi Kursami Obronnym dla pracowników administracji publicznej i przedsiębiorstw – oferta szkoleniowa AON, a od 2016 roku ASzWoj.

złożonym obejmującym – w stosownym zakresie – prawie wszystkie obszary i podmioty w państwie. Prowadzone są one w oparciu o obowiązujący system aktów prawnych i normatywnych, który wpisuje się w konstytucyjny porządek prawny Rzeczypospolitej Polskiej². Specyfika tych przygotowań wynika stąd, że ich zakres przedmiotowy, realizowany w czasie pokoju, nabiera w pełni znaczenia dopiero w sytuacji realnego zagrożenia bezpieczeństwa państwa, podczas mobilizacji i w czasie wojny.

Pozamilitarne przygotowania obronne państwa są procesem podejmowania określonych działań przez organy właściwe w tym zakresie, na podstawie obowiązującego prawa. W celu właściwego zrozumienia miejsca i roli tych przygotowań w systemie bezpieczeństwa narodowego RP konieczne wydaje się usystematyzowanie i poznanie podstawowych pojęć w przedmiotowym zakresie. Należy podkreślić, że w obowiązującym porządku prawnym nie zostało zdefiniowane pojęcie pozamilitarnych przygotowań obronnych państwa. W *Słowniku terminów z zakresu bezpieczeństwa* termin pozamilitarne przygotowania obronne państwa zostało zdefiniowane jako „proces realizowany przez wszystkie pozamilitarne podmioty obronności systemu obronnego (bezpieczeństwa) państwa, obejmujący całokształt przedsięwzięć planistycznych, organizacyjnych i rzeczowo-finansowych, mających na celu przygotowanie sił i środków oraz sposobów (procedur) działania tych podmiotów do zapewnienia przetrwania państwa i jego obywateli w razie wystąpienia zewnętrznego zagrożenia (kryzysu) i w czasie wojny”³. Ważnym aspektem w procesie tych przygotowań, zapewniającym racjonalne postępowanie wszystkich jego uczestników, jest określenie dziedzin, zakresu oraz zasad obowiązujących w procesie tych przygotowań.

Kierując się tą przesłanką, a także potrzebą usystematyzowania wiedzy z zakresu pozamilitarnych przygotowań obronnych państwa, w niniejszym opracowaniu zostały przedstawione dziedziny, zakres oraz zasady obowiązujące w procesie tych przygotowań. Zaprezentowane w artykule treści są rezultatem prowadzonych przez autora prac badawczych oraz konferencji naukowych dotyczących wybranych problemów pozamilitarnych przygotowań obronnych państwa w integrującym się

---

² Zgodnie z art. 84 *Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej*, źródłami powszechnie obowiązującego prawa w Polsce są: Konstytucja, ustawy, ratyfikowane umowy międzynarodowe oraz rozporządzenia, a także akty prawa miejscowego – na obszarze działania organów, które je ustanowiły.

³ J. Pawłowski, B. Zdrodowski, M. Kuliczkowski (redakcja naukowa), *Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa*, Wydawnictwo. Adam Marszałek, Toruń 2020, s. 170. Przedstawiona definicja stanowi doprecyzowanie tego terminu, które zostało przedstawione podczas seminarium naukowego zorganizowanego w dniu 8 czerwca 2010 r. w AON. Zob. Kuliczkowski M., *Przygotowania obronne w Polsce. Uwarunkowania formalnoprawne, dylematy pojęciowe i próba systematyzacji*. Wydawnictwo AON - Sygn. 6181/13, Warszawa 2013, s. 60 oraz Kuliczkowski M., *Pozamilitarne przygotowania obronne w Polsce. Próba systematyzacji procesualnych oraz funkcjonalnych aspektów przygotowań*, Wyd. AON, sygn. AON 6415/16, Warszawa 2016, s.40.

systemie bezpieczeństwa narodowego RP. Uwzględniając charakter problemu, należy pamiętać, że pozamilitarne przygotowania obronne państwa stanowią rozległy interdyscyplinarny obszar poznania. Przyjęte zatem musiały być przez autora pewne ograniczenia nawiązujące do tytułu opracowania, co w konsekwencji doprowadziło do wyboru określonych priorytetów.

ZAKRES POZAMILITARNYCH PRZYGOTOWAŃ OBRONNYCH PAŃSTWA

Przedsięwzięcia w zakresie pozamilitarnych przygotowań obronnych realizowane są, już w czasie pokoju, przez wszystkie niemilitarne elementy systemu obronnego państwa dla zapewnienia sprawnego funkcjonowania państwa w sytuacji zagrożeń polityczno-militarnych. Dlatego istotnym jest, aby sam proces przygotowań obronnych oraz podejmowane w tym zakresie działania przez państwo, zostały należycie zaplanowane oraz przekazane właściwym podmiotom uczestniczącym w jego realizacji.

Przygotowania obronne państwa realizowane są w dwóch współzależnych obszarach (sferach): koncepcyjnej i realizacyjnej. Sfera koncepcyjna przejawia się w wypracowywaniu zasad, założeń i celów polityki obronnej (polityki bezpieczeństwa) z jednej strony, a z drugiej w konkretyzowaniu polityki obronnej pod postacią programów obronnych. Sfera realizacyjna przejawia się przede wszystkim w przekładaniu programów obronnych na wykonawcze plany obronne⁴.

Obecnie zakres pozamilitarnych przygotowań obronnych państwa znacznie się rozszerzył na ważne obszary niewojskowe, a zwłaszcza polityczne, ekonomiczne, ekologiczne, kulturowe itp. Przygotowania obronne państwa realizowane są przez organy władzy i administracji rządowej, instytucje państwowe, organy samorządu terytorialnego, przedsiębiorców i inne jednostki organizacyjne, organizacje społeczne, a także każdego obywatela, na których nałożono obowiązek realizacji zadań obronnych. Są one przedsięwzięciem wymagającym przygotowania wymienionych podmiotów do wykonywania zadań obronnych, na zasadach i trybie określonym w obowiązujących aktach prawnych i normatywnych. Należy zaznaczyć, że zakres przygotowań obronnych państwa został określony w przepisach *ustawy o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej*⁵. Treść art. 6 ust.1 ustawy wymienia zadania Rady Ministrów, wykonywane w ramach zapewnienia zewnętrznego bezpieczeństwa państwa i sprawowania ogólnego kierownictwa w dziedzinie obronności kraju, a właściwa regulacja ma miejsce natomiast w rozporządzeniach wykonawczych do art. 6 ust. 2. Wykaz tych rozporządzeń przedstawiono w tabeli 1.

---

⁴ Szerzej: M. Sułek, *Programowanie gospodarczo-obronne*, BELLONA, Warszawa 2008, s. 5.

⁵ Ustawa o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej (t.j. Dz.U. 2019 poz. 1541)

Tabela 1

Wykaz rozporządzeń Rady Ministrów wydanych na podstawie art. 6 ust. 2 ustawy oraz ich zakres przedmiotowy

L.p.	Nazwa rozporządzenia	Zakres przedmiotowy rozporządzenia
1	Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 16 października 2006 r. w sprawie systemów wykrywania skażeń i właściwości organów w tych sprawach (Dz. U. Nr 191, poz. 1415)	Rozporządzenie określa organizację i warunki przygotowania oraz sposób funkcjonowania systemów obserwacji, pomiarów, analiz, prognozowania i powiadamiania o skażeniach na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, a także właściwość organów w tych sprawach, dla zapewnienia zewnętrznego bezpieczeństwa państwa i sprawowania ogólnego kierownictwa w dziedzinie obronności kraju.
2	Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 21 września 2004 r. w sprawie gotowości obronnej państwa (Dz. U. Nr 219, poz. 2218)	Rozporządzenie określa: stany gotowości obronnej państwa, ich rodzaje i warunki wprowadzania tych stanów; zadania związane z podwyższaniem gotowości obronnej państwa w określonych stanach i tryb ich realizacji; organizację i zadania w zakresie tworzenia systemu stałych dyżurów na potrzeby podwyższania gotowości obronnej państwa oraz właściwość organów w tych sprawach.
3	Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 3 sierpnia 2004 r. w sprawie przygotowania i wykorzystania systemów łączności na potrzeby obronne państwa (Dz. U. Nr 180, poz. 1855)	Rozporządzenie określa warunki i sposób przygotowania i wykorzystania systemów łączności na potrzeby obronne państwa oraz właściwość organów władzy publicznej w tych sprawach.
4	Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 15 czerwca 2004 r. w sprawie warunków i trybu planowania i finansowania zadań wykonywanych w ramach przygotowań obronnych państwa przez organy administracji rządowej i organy samorządu terytorialnego. (t.j. Dz. U z 2020 r. poz. 1911)	Rozporządzenie określa: warunki i tryb planowania zadań wykonywanych w ramach przygotowań obronnych państwa, zwanych dalej "zadaniami obronnymi", przez organy administracji rządowej i organy samorządu terytorialnego; warunki i tryb finansowania zadań obronnych oraz sposób nakładania zadań obronnych oraz właściwość organów w tych sprawach.
5	Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 27 czerwca 2012 r. w sprawie warunków i sposobu przygotowania oraz wykorzystania podmiotów leczniczych na potrzeby obronne państwa oraz właściwości organów w tych sprawach (Dz. U. z 2012 r. poz. 741)	Rozporządzenie określa warunki i sposób przygotowania oraz wykorzystania podmiotów leczniczych na potrzeby obronne państwa oraz koordynowania planowania i realizacji zadań w tym zakresie, a także współdziałania organów administracji publicznej, podmiotów leczniczych i innych jednostek organizacyjnych w planowaniu i realizacji zadań na potrzeby obronne państwa

6	Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 3 lutego 2004 r. w sprawie warunków i sposobu przygotowania i wykorzystania transportu na potrzeby obronne państwa, a także jego ochrony w czasie wojny, oraz właściwości organów w tych sprawach (Dz. U. Nr 34, poz. 294)	Rozporządzenie określa warunki i sposób przygotowania i wykorzystania transportu samochodowego, kolejowego, lotniczego, morskiego, żeglugi śródlądowej oraz infrastruktury drogowej i kolejowej na potrzeby obronne państwa, a także ich ochrony w czasie wojny, oraz właściwość organów w tych sprawach.
7	Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 27 kwietnia 2004 r. w sprawie przygotowania systemu kierowania bezpieczeństwem narodowym (Dz. U. Nr 98, poz. 978)	Rozporządzenie określa organizację i tryb przygotowania systemu kierowania bezpieczeństwem narodowym, w tym obroną państwa, zwanego dalej "systemem kierowania" oraz warunki funkcjonowania organów władzy publicznej na stanowiskach kierowania.
8	Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 8 października 2015 r. w sprawie szkolenia obronnego (Dz. U. z 2015 r. poz. 1829)	Rozporządzenie określa organizację szkolenia obronnego w państwie; podmioty podlegające szkoleniu oraz zadania w zakresie planowania i realizacji szkolenia, a także właściwość organów w zakresie planowania i realizacji szkolenia obronnego w państwie.
9	Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 13 stycznia 2004 r. (w sprawie kontroli wykonywania zadań obronnych Dz. U. Nr 16, poz. 151)	Rozporządzenie określa zakres prowadzenia przez organy administracji rządowej i samorządu terytorialnego kontroli wykonywania zadań w ramach powszechnego obowiązku obrony, planowanych i realizowanych przez jednostki organizacyjne i przedsiębiorców oraz sposób prowadzenia kontroli.
10	Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 24 czerwca 2003 r. w sprawie obiektów szczególnie ważnych dla bezpieczeństwa i obronności państwa oraz ich szczególnej ochrony (Dz. U. Nr 116, poz. 1090, zmienione rozporządzeniem RM z dnia 16 grudnia 2016 r. (Dz.U z 2017)	Rozporządzenie określa obiekty szczególnie ważne dla bezpieczeństwa i obronności państwa, ich kategorie, a także zadania w zakresie ich szczególnej ochrony oraz właściwość organów w tych sprawach.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie art. 6 ust. 2 ustawy o powszechnym obowiązku obrony RP.

Określony w wymienionych aktach prawnych zakres pozamilitarnych przygotowań obronnych państwa obejmuje: planowanie, programowanie obronne i realizowanie przygotowań obronnych w państwie; przygotowania w zakresie kierowania obroną państwa (podsystem kierowania obroną narodową, jako integralna część systemu kierowania bezpieczeństwem narodowym), zasady organizacji (organy władzy państwowej wchodzące w skład podsystemu kierowania) uruchamiania i funkcjonowania systemu kierowania, w tym stanowisk kierowania obroną państwa; przygotowania w zakresie utrzymania stałej gotowości obronnej państwa, tworzenie warunków do jej podwyższania oraz realizację zadań w poszczególnych stanach gotowości obronnej państwa; przygotowania

składowych systemu obronnego państwa do funkcjonowania w sytuacjach szczególnych zagrożeń, w szczególności w czasie podwyższania gotowości obronnej i prowadzenia obrony państwa (w tym przygotowanie wybranych segmentów działalności produkcyjnej i usługowej, służby zdrowia, transportu, łączności i pozostałej infrastruktury), tworzenie i utrzymywanie rezerw na potrzeby obronne państwa; przygotowania w zakresie obiektów szczególnie ważnych dla bezpieczeństwa państwa, w tym obronności, zakres przygotowania i prowadzenia szczególnej ochrony tych obiektów, sposób prowadzenia wykazu i ewidencji obiektów podlegających szczególnej ochronie (rodzaje i kategorie oraz tryb ustalania tych obiektów); zapewnienie warunków funkcjonowania wybranych jednostek organizacyjnych wykonujących zadania na rzecz obronności poprzez ich przygotowanie do militaryzacji; szkolenie obronne oraz kontrolę stanu przygotowań obronnych, w tym kontrolę realizacji zadań obronnych.

Wymieniony zakres pozamilitarnych przygotowań obronnych państwa będzie przedmiotem dalszych rozważań, w aspekcie określenia dziedzin oraz zasad realizacji zadań obronnych przez organy administracji publicznej oraz przedsiębiorców⁶. Należy podkreślić, że pozamilitarne przygotowania obronne są niezbędne dla zapewnienia przetrwania i sprawnego funkcjonowania państwa, w tym skutecznego wsparcia Sił Zbrojnych RP i Sojuszniczych Sił Wzmocnienia w razie zewnętrznego zagrożenia bezpieczeństwa państwa i w czasie wojny.

DZIEDZINY POZAMILITARNYCH PRZYGOTOWAŃ OBRONNYCH PAŃSTWA⁷

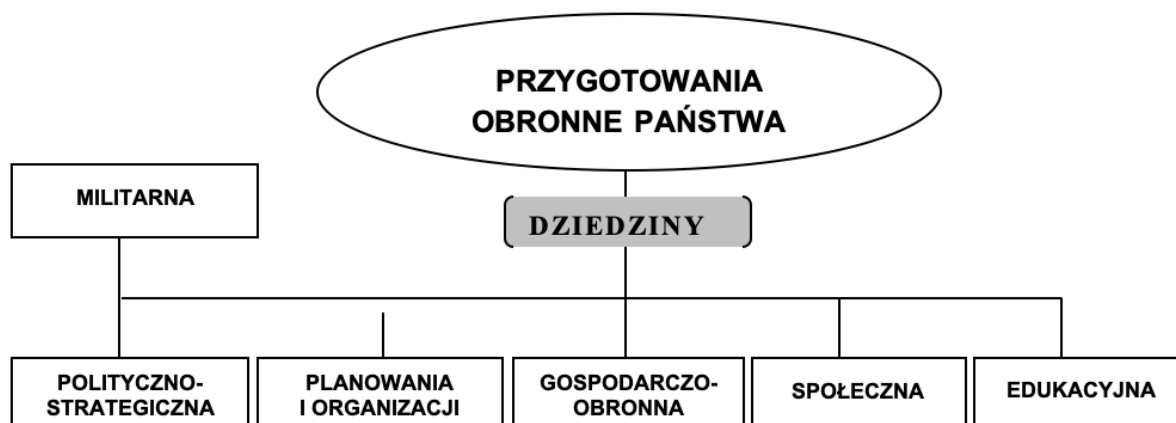
Dziedziny przygotowań obronnych państwa, które wpisują się ramy określonych rodzajów bezpieczeństwa narodowego zostały przedstawione na rysunku 1.

---

⁶ Próbę usystematyzowania podstawowych kategorii z zakresu bezpieczeństwa narodowego oraz zdefiniowania wybranych pojęć w tym zakresie, a także zachodzących między nimi relacji dokonał W. Kitler, *Bezpieczeństwo narodowe. Podstawowe kategorie, dylematy pojęciowe i próba systematyzacji*, Towarzystwo Wiedzy Obronnej, „Zeszyt Problematyczny” nr 1 (61) 2010, rozdział 4.

⁷ Zostały one określone w opracowaniu: Kuliczkowski M., Sawicki L. *Pozamilitarne przygotowania obronne w Polsce. Podręcznik*, Wyd. ASzWoj, sygn. ASzWoj 6642/19, Warszawa 2020, s. 40.

Rysunek 1.
Dziedziny przygotowań obronnych państwa

Źródło: Opracowanie własne na podstawie, M. Kuliczkowski, Sawicki L. *Pozamilitarne przygotowania obronne w Polsce. Podręcznik...*, op. cit., s. 41

Wymienione na rysunku dziedziny przygotowań obronnych państwa, obejmują zadania które są realizowane przez wszystkie podmioty wykonawcze systemu obronnego zarówno w obszarze militarnym, jak i pozamilitarnym. Dziedzina militarna tych przygotowań obejmuje działania państwa w obszarze militarnych przygotowań obronnych, których zasadniczym celem jest gotowość do obrony terytorium i niepodległości Polski oraz sojuszników, eliminacja zagrożeń o charakterze zbrojnym, a także przeciwdziałanie ewentualnym niekorzystnym zmianom równowagi wojskowej w regionie – dotyczy Sił Zbrojnych RP. Z uwagi na zakres przedmiotowy niniejszego podręcznika nie będzie ona przedmiotem dalszych rozważań.

W oparciu o formalnoprawne uwarunkowania pozamilitarnych przygotowań obronnych państwa zostały zdefiniowane następujące dziedziny⁸ tych przygotowań⁹:

1. Dziedzina polityczno-strategiczna – obejmuje działania państwa w obszarze polityki obronnej, których zasadniczym celem jest zapewnienie suwerenności państwa oraz warunków niezakłóconego jego funkcjonowania w sytuacji wystąpienia wszelkiego rodzaju kryzysów polityczno-militarnych. Działania te powinny uwzględniać priorytetowo proces przygotowania sił i środków oraz sposobów działania podmiotów systemu obronnego państwa do zapewnienia przetrwania państwa i jego obywateli w razie wystąpienia zewnętrznego zagrożenia bezpieczeństwa i w czasie wojny.

⁸ Według *Słownika języka polskiego* – dziedzina to zakres działania w obrębie nauki, gospodarki, techniki, kultury itp., (<https://sjp.pwn.pl/sjp/dziedzina;2455651.html>).

⁹ J. Pawłowski, B. Zdrodowski, M. Kuliczkowski (red. nauk.), *Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2020, s. 58.

2. Dziedzina planowania i organizacji – obejmuje działania państwa w obszarze pozamilitarnych przygotowań obronnych, których istotą jest ustalanie zadań obronnych i sposobów ich wykonywania w formie planów operacyjnych i programów obronnych oraz właściwa organizacja sił i optymalne użycie środków, a także skoordynowana realizacja działań umożliwiająca wykonanie przedmiotowych zadań obronnych w razie zewnętrznego zagrożenia bezpieczeństwa państwa i w czasie wojny.

3. Dziedzina gospodarczo-obronna – obejmuje działania państwa w obszarze pozamilitarnych przygotowań obronnych, których zasadniczym celem jest zapewnienie warunków gospodarczych, niezbędnych do sprawnego działania państwa w celu skutecznego przeciwstawiania się wszelkiego rodzaju kryzysów polityczno-militarnych.

4. Dziedzina społeczna – obejmuje działania państwa w obszarze pozamilitarnych przygotowań obronnych, których zasadniczym celem jest zapewnienie warunków do życia obywateli w sytuacji zagrożeń oraz stworzenie podstaw egzystencjalnych do przetrwania społeczeństwa, w tym zabezpieczenie mienia i dobytku osób poszkodowanych i wymagających szczególnej troski w sytuacji wystąpienia wszelkiego rodzaju kryzysów polityczno-militarnych.

5. Dziedzina edukacyjna – obejmuje działania państwa w obszarze pozamilitarnych przygotowań obronnych, których zasadniczym celem jest kształtowanie świadomości obronnej społeczeństwa poprzez przygotowanie osób do realizacji zadań obronnych i ochrony ludności oraz kształtowanie umiejętności współdziałania organów i jednostek organizacyjnych w realizacji zadań związanych z przygotowaniem elementów systemu obronnego państwa do działania podczas wystąpienia wszelkiego rodzaju kryzysów polityczno-militarnych.

ZASADY POZAMILITARNYCH PRZYGOTOWAŃ OBRONNYCH PAŃSTWA

Pozamilitarne przygotowania obronne państwa są procesem podejmowania określonych działań przez organy właściwe w tym zakresie, na podstawie obowiązującego prawa. Ważnym aspektem w procesie tych przygotowań, zapewniającym racjonalne postępowanie wszystkich jego uczestników, jest określenie zasad¹⁰ obowiązujących w procesie tych przygotowań. W oparciu o formalnoprawne uwarunkowania pozamilitarnych przygotowań obronnych państwa określono i zdefiniowano następujące osiem zasad tych przygotowań¹¹:

---

¹⁰ Według *Słownika języka polskiego* – zasada to norma postępowania; ustalony na mocy jakiegoś przepisu lub zwyczaju sposób postępowania w danych okolicznościach itp., (<https://sjp.pwn.pl/sjp/zasada;2543944.html>)

¹¹ J. Pawłowski, B. Zdrodowski, M. Kulickowski (redakcja naukowa), *Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa*, wyd. cyt., s. 282-285.

1. Zasada powszechności pozamilitarnych przygotowań obronnych państwa – w obowiązującym stanie prawnym obowiązkiem obywatela polskiego jest obrona ojczyzny, a każdy jest obowiązany do ponoszenia ciężarów i świadczeń publicznych na zasadach i w trybie określonym w ustawie. Zadania obronne realizowane są w czasie pokoju, w warunkach zewnętrznego zagrożenia bezpieczeństwa państwa oraz w czasie wojny, przez wszystkie organy władzy i administracji rządowej oraz inne organy i instytucje państwowe, organy samorządu terytorialnego, przedsiębiorców i inne jednostki organizacyjne, organizacje społeczne, a także do każdego obywatela w zakresie określonym w ustawach.

2. Zasada nadrzędności interesu narodowego podczas pozamilitarnych przygotowań obronnych państwa – wpisuje się w jedną z najważniejszych funkcji państwa odnoszącej się do zapewnienia bezpieczeństwa narodowego. Ochrona i obrona żywotnych interesów narodowych jest przewodnim celem działania zarówno władz publicznych, jak i innych podmiotów uczestniczących w procesie przygotowań obronnych państwa. Obowiązuje przy tym prawidłowość, że „utrzymywanie i rozwijanie swojej indywidualnej i zbiorowej zdolności do odparcia zbrojnej napaści”¹² jest warunkiem uzyskania i zachowania wysokiej pozycji na arenie międzynarodowej, a także zapewnienia korzystnych warunków bytu i rozwoju narodowego.

3. Zasada nakładania zadań obronnych przez uprawnione organy administracji rządowej – wyrażająca się nakładaniem zadań obronnych na uczestniczące w procesie przygotowań obronnych państwa podmioty systemu obronnego państwa, w drodze decyzji administracyjnej wydanej przez organ administracji rządowej, określony w ustawie, właściwy do organizowania oraz sprawowania nadzoru nad realizacją tych zadań.

4. Zasada ustalania priorytetów pozamilitarnych przygotowań obronnych państwa – w procesie podejmowania określonych decyzji obronnych należy dążyć do uzyskania kompromisu określonych celów przygotowań obronnych z jednej strony, z możliwościami finansowymi budżetu państwa, z drugiej. W procesie tym priorytetowo uwzględnia się zadania dotyczące wydzielenia z zasobów gospodarki narodowej określonych sił i środków (zasoby ludzkie i materiałowe) i przygotowanie ich na potrzeby Sił Zbrojnych RP, a także niemilitarne wsparcie wojsk własnych i sojuszników.

5. Zasada celowości pozamilitarnych przygotowań obronnych państwa – oznacza, że proces przygotowania sił i środków oraz sposobów działania niemilitarnych podmiotów systemu obronnego państwa do zapewnienia przetrwania państwa i jego obywateli w razie wystąpienia zewnętrznego

---

¹² *Traktat Północnoatlantycki sporządzony w Waszyngtonie dnia 4 kwietnia 1949 r.* (Dz. U. z 2000 r., Nr 87, poz. 879), art. 3.

zagrożenia bezpieczeństwa i w czasie wojny, powinien opierać się na rzetelnej analizie zagrożeń polityczno-militarnych państwa i wiarygodnej prognozie przebiegu potencjalnych kryzysów polityczno-militarnych. Dlatego każde zadanie obronne planowane w ramach przygotowań obronnych państwa powinno być poddane wnikliwej analizie i ocenie z punktu widzenia jego celowości.

6. Zasada efektywności pozamilitarnych przygotowań obronnych państwa – wyrażająca się optymalnym doбором sił i środków oraz sposobów działania niemilitarnych podmiotów systemu obronnego państwa zapewniających skuteczną obronę państwa w przypadku wystąpienia kryzysu polityczno-militarnego. Wydzielone w procesie przygotowań obronnych siły i środki powinny być używane w sposób gwarantujący uzyskanie efektów adekwatnych do poniesionych nakładów. Jednocześnie zasada dopuszcza możliwość przygotowania niektórych zadań obronnych w sposób pozwalający na ich uruchomienie w razie wystąpienia na części lub całości terytorium państwa sytuacji kryzysowej niemilitarnej.

7. Zasada ciągłości i elastyczności pozamilitarnych przygotowań obronnych państwa – wyrażająca się ciągłością działania niemilitarnych podmiotów systemu obronnego państwa w procesie przygotowań obronnych w czasie pokoju, mających na celu optymalne przygotowanie sił i środków będących w dyspozycji państwa do skutecznej obrony w przypadku wystąpienia kryzysu polityczno-militarnego. Przygotowania powinny być realizowane z uwzględnieniem możliwości ich modyfikacji oraz dostosowania do wyzwań i zagrożeń w zmieniającym się środowisku bezpieczeństwa.

8. Zasada zachowania tajemnicy pozamilitarnych przygotowań obronnych państwa – ma na celu niedopuszczenie do ujawnienia potencjału obronnego państwa, w tym sił zbrojnych, jako zasadniczego składnika tego potencjału na czas wojny. Powinna być realizowana przez wydanie odpowiednich przepisów prawnych regulujących prace planistyczne-organizacyjne realizowane w ramach przygotowań obronnych państwa oraz racjonalne ograniczenie dostępu osób do dokumentów planistyczno-organizacyjnych istotnych dla przygotowań obronnych państwa.

Przedstawione w niniejszym artykule zasady pozamilitarnych przygotowań obronnych państwa powinny zapewnić racjonalne postępowanie wszystkich uczestników w procesie podejmowania określonych działań podczas tych przygotowań. Określone zasady tych przygotowań nie stanowią katalogu zamkniętego, a są próbą zdefiniowania dających się wyodrębnić reguł postępowania

organów władzy państwowej, administracji publicznej oraz przedsiębiorców zarówno w procesie tych przygotowań, podczas mobilizacji, a także w okresie kryzysu polityczno-militarnego.

ZAKOŃCZENIE

Tylko merytoryczne podejście do własnego bezpieczeństwa oraz właściwe prowadzenie przygotowań obronnych państwa daje z jednej strony poczucie siły, a z drugiej działa odstrasżająco na ewentualnych agresorów, którzy chcieliby godzić w nasze narodowe interesy. Przygotowania obronne związane są z zapewnieniem przetrwania państwa i jego obywateli i obejmują: potrzebę zachowania niepodległości i suwerenności państwa oraz jego integralności terytorialnej i nienaruszalności granic; zapewnienia bezpieczeństwa obywateli, praw człowieka i podstawowych wolności, a także umacniania demokratycznego porządku politycznego.

Prowadzenie przygotowań obronnych zarówno przez militarne jak i pozamilitarne podmioty systemu obronnego państwa to bezwzględny priorytet polskiej polityki bezpieczeństwa. Należy podkreślić, że stałą funkcją państwa jest prowadzenie tych przygotowań, w aspekcie konieczności utrzymywania i rozwijania swojej indywidualnej i zbiorowej zdolności do odparcia zbrojnej napaści, odpowiednio do interesów narodowych oraz celów strategicznych w dziedzinie bezpieczeństwa narodowego.

Pozamilitarne przygotowania obronne państwa są przedsięwzięciem niezwykle złożonym obejmującym – w stosownym zakresie – prawie wszystkie obszary i podmioty w państwie. Specyfika tych przygotowań realizowanych przez niemilitarne podmioty systemu obronnego państwa wynika stąd, że zakres przedmiotowy tych przygotowań, realizowany w czasie pokoju, nabiera w pełni znaczenia dopiero w sytuacji realnego zagrożenia bezpieczeństwa państwa, podczas mobilizacji i w czasie wojny.

Przedstawione w niniejszym artykule zakres, dziedziny oraz zasady pozamilitarnych przygotowań obronnych państwa systematyzują problematykę tych przygotowań oraz określają reguły postępowania organów władzy państwowej, administracji publicznej oraz przedsiębiorców zarówno w procesie tych przygotowań, jak i podczas mobilizacji, a także w okresie kryzysu polityczno-

militarnego. Należy podkreślić, że określone w artykule dziedziny oraz zasady tych przygotowań zostały zdefiniowane w nowej edycji *Słownika terminów z zakresu bezpieczeństwa*¹³.

Uwzględniając charakter problemu, należy pamiętać, że pozamilitarne przygotowania obronne państwa stanowią rozległy interdyscyplinarny obszar poznania. Problematyka ta powinna być przedmiotem dalszych badań naukowych oraz konfrontacji teoretycznych założeń z jej praktycznymi aspektami w celu wypracowania nowych systemowych rozwiązań usprawniających organizowanie oraz finansowanie tych przygotowań realizowanych zarówno przez militarne, jak i niemilitarne podmioty systemu obronnego państwa. Należy podkreślić, że zachodzące przeobrażenia w środowisku bezpieczeństwa międzynarodowego, wymuszają podejmowanie odpowiednich kroków dostosowujących przygotowania obronne w Polsce do wyzwań i zagrożeń XXI wieku.

BIBLIOGRAFIA

REFERENCES LIST

PIŚMIENNICTWO

LITERATURE

Kitler W., *Bezpieczeństwo narodowe. Podstawowe kategorie, dylematy pojęciowe i próba systematyzacji*, Towarzystwo Wiedzy Obronnej, „Zeszyt Problematyczny” nr 1 (61) 2010.

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. 1997 nr 78 poz. 483).

Kulickowski M., *Przygotowania obronne w Polsce. Uwarunkowania formalnoprawne, dylematy pojęciowe i próba systematyzacji*, Wydawnictwo AON - Sygn. 6181/13, Warszawa 2013.

Kulickowski M., *Pozamilitarne przygotowania obronne w Polsce. Próba systematyzacji procesualnych oraz funkcjonalnych aspektów przygotowań*, Wydawnictwo AON, Sygn. AON 6415/16, Warszawa 2016.

Kulickowski M., Sawicki L., *Pozamilitarne przygotowania obronne w Polsce. Podręcznik*, Wyd. ASzWoj, sygn. ASzWoj 6642/19, Warszawa 2020.

Pawłowski J., Zdrodowski B., Kulickowski M. (redakcja naukowa), *Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2020.

Sulek M., *Programowanie gospodarczo-obronne*, BELLONA, Warszawa 2008.

ŹRÓDŁA

SOURCES

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483 ze zm.).

Ustawa z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. z 2015, poz. 827 ze zm.) oraz rozporządzenia wykonawcze do ustawy.

Traktat Północnoatlantycki, sporządzony w Waszyngtonie dnia 4 kwietnia 1949 r. (Dz. U. z 2000 r., Nr 87, poz. 879).

---

¹³ J. Pawłowski, B. Zdrodowski, M. Kulickowski (redakcja naukowa), *Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2020.

Słownik języka polskiego (<https://sjp.pwn.pl/sjp/dziedzina;2455651.html>).

Copyright (c) 2021 Marian Kuliczowski

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-Share Alike 4.0 International License.